

II. Η πορεία της παιδαγωγικής σκέψης και οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης

ΔΡ.ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΡΑΦΙΔΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ Π.Ε. ΡΟΔΟΠΗΣ

*Το καλύτερο απόσπασμα που
αντανακλά την προσέγγισή σας...
"Ένα μικρό βήμα για τον άνθρωπο,
ένα μεγάλο για την ανθρωπότητα".*

- NEIL ARMSTRONG

Η εκπαίδευση ως διαδικασία παρουσιάζεται ήδη από την αρχαιότητα με ποικίλες εκφάνσεις

αριστοκρατική πλατωνική προσέγγιση, Σύμφωνα με την οποία η γνώση υψηλού επιπέδου ήταν κατάλληλη για τους ανθρώπους που είχαν από τη φύση τους την προδιάθεση να επιτελέσουν συγκεκριμένους ηγετικούς ρόλους ενώ για τους υπόλοιπους, λιγότερο προικισμένους από τη φύση, αρκούσε η πρακτική μόνο καθοδήγηση (Πλάτωνος, Πολιτεία).

Στον **πρώιμο επίσης μεσαίωνα** η εκπαίδευση, που δεν είναι γενικευμένη, βρίσκεται υπό την εποπτεία της Εκκλησίας με βασικούς άξονες τη θρησκευτικότητα, την ευσέβεια και την πειθαρχία και στόχους τη λατρεία του Θεού και την εκμάθηση ενός χρήσιμου επαγγέλματος. Πρόκειται για οπτική που επηρέασε την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος για πολλούς αιώνες. Στο συγκεκριμένο ωστόσο κείμενο θα εστιάσουμε στους σημαντικούς σταθμούς στην πορεία προς την επιστημονική προσέγγιση της εκπαίδευσης, τόσο ως θεσμού όσο και ως διαδικασία

Ιστορική γραμμή:

Αρχαιότητα	Μεσαίωνας	18 ^{ος} αιώνας
Παιδαγωγική ως τέχνη: Εκπαίδευση για τους αρίστους (βέλτισται φύσεις) (Πλάτων)	Φεουδαρχικό σύστημα-Εκκλησία. Στόχοι εκπαίδευσης: θρησκευτικότητα, ευσέβεια, πειθαρχία, εκμάθηση ενός χρήσιμου επαγγέλματος	Διαφωτισμός – Ορθολογισμός. Πίστη στη λογική ικανότητα του ανθρώπου – Εκκοσμίκευση της Εκπαίδευσης. Βιομηχανική Επανάσταση – Αστική τάξη Γαλλική & Αμερικάνικη Επανάσταση: Διακήρυξη δικαιωμάτων ανθρώπου & πολίτη. Αίτημα για γενίκευση της εκπαίδευσης. Rousseau: κέντρο το παιδί, βιωματική μάθηση

Πώς εξελίχθηκε η παιδαγωγική σκέψη και ποιο νόημα πήρε ο όρος «παιδαγωγικά» σε διάφορες εποχές;

- Ποιες ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές και επιστημονικές εξελίξεις επηρέασαν αυτή την πορεία οδήγησαν στη σταδιακή συγκρότηση του διεπιστημονικού πεδίου των Επιστημών της Εκπαίδευσης;
- Ποιες είναι οι παράμετροι που επηρεάζουν την εκπαιδευτική πράξη και ποιές επιστήμες μας βοήθησαν σταδιακά να κατανοήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι συγκεκριμένες παράμετροι επιδρούν;
- Ποια η σημασία της προσέγγισης των παραμέτρων αυτών τόσο για την κατανόηση του ρόλου του σχολείου σήμερα όσο και για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό και την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας;
- Ποιο νόημα τελικά αποκτά η Παιδαγωγική στις μέρες μας;

Πόσο έχετε επηρεαστεί από τη μαθητική σας ζωή, από τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο εσείς εκπαιδευτήκατε ως μαθητές/ήτριες;

- Ποιες εμπειρίες από τα μαθητικά σας χρόνια σας έκαναν να βλέπετε με αυτόν τον τρόπο την εκπαίδευση αλλά και τον εαυτό σας ως μελλοντικό εκπαιδευτικό;
- Σε ποιο βαθμό έχετε επηρεαστεί από τις ευρύτερες αντιλήψεις σχετικά με το σχολείο αλλά και τον ρόλο του εκπαιδευτικού;
- Τι ήταν αυτό/αυτοί που σας οδήγησαν στην επιλογή αυτού του επαγγέλματος;
- Τι προσδοκάτε από τις σπουδές σας;

β. Η πορεία της παιδαγωγικής σκέψης

Ο Διαφωτισμός και η επίδρασή του στην παιδαγωγική σκέψη

Ο Διαφωτισμός και η επίδρασή του στην παιδαγωγική σκέψη

Διαφωτισμός είναι η έξοδος του ανθρώπου από την ανωριμότητά του, για την οποία ο ίδιος είναι υπεύθυνος. Ανωριμότητα είναι η αδυναμία να μεταχειρίζεσαι τον νου σου χωρίς την καθοδήγηση ενός άλλου. Είμαστε υπεύθυνοι γι' αυτήν την ανωριμότητα, όταν η αιτία βρίσκεται όχι στην ανεπάρκεια του νου, αλλά στην έλλειψη αποφασιστικότητας και θάρρους να το μεταχειριζόμαστε χωρίς την καθοδήγηση ενός άλλου. Kant, 1971: 42

Πρώτος σημαντικός σταθμός ο Διαφωτισμός, ένα πνευματικό κίνημα που εμφανίζεται στην Ευρώπη κατά τα **τέλη του 17ου αιώνα** στο πλαίσιο των οικονομικών και κοινωνικο-πολιτισμικών αλλαγών που συντελούνται (ανακαλύψεις, ανάπτυξη τυπογραφίας, άνοδος της αστικής τάξης, κοινοβουλευτισμός, στροφή προς την επιστημονική μέθοδο...). Το συγκεκριμένο κίνημα και **αμφισβητεί τον τρόπο σκέψης, τις δεισιδαιμονίες και την κυρίαρχη για την εποχή ιδέα, που εκπορευόταν από την Εκκλησία, ότι την κρατική και την κοινωνική οργάνωση την ορίζει ο Θεός.**

τέλη του 17ου αιώνα

Απομυθοποιείται έτσι η κυρίαρχη μεταφυσική αντίληψη για τον κόσμο και η γνώση νομιμοποιείται από τον **ορθό λόγο**.

Η λογική επομένως μπορεί να οδηγήσει σε υπεύθυνη δράση, ατομική και συλλογική, στο πλαίσιο αρχών αλληλοσεβασμού και αναγνώρισης των δικαιωμάτων των άλλων. Ανώτερος στόχος η πραγμάτωση του οράματος της απεριόριστης προόδου του ανθρώπου και του κόσμου.

τέλη του 18ου αιώνα

Σε άμεση συνάρτηση με το πνευματικό αυτό πλαίσιο και με βάση τις αρχές του κινήματος του Διαφωτισμού κατά το τέλος του 18ου αιώνα προκύπτουν η Αμερικανική (1776) και η Γαλλική Επανάσταση (1789).

τέλη του 18ου αιώνα

Τον 18ο αιώνα με τον Κάντ και τον Ρουσσώ στοχάζονται πάνω στην Ηθική και στους όρους της ελευθερίας και καταλήγουν στη θέση πως ο άνθρωπος είναι μια ύπαρξη που μπορεί να τελειοποιηθεί. Στην πραγματικότητα φαίνεται πως το μέσο για την τελειοποίησή του είναι να εξελιχθεί η βούλησή του και ως αποτέλεσμα της η λογική (Rouillet, 2002: 223)

Ο ενθουσιασμός για τη λογική και ακόμη περισσότερο η στροφή προς τον άνθρωπο καθιστούν τον 18ο αιώνα από τη φύση του «παιδαγωγικό αιώνα». Αλλά και ο ίδιος ο αιώνας κατανόησε τον εαυτό του σαν τέτοιο και του απέδωσε ρητά αυτόν τον χαρακτηρισμό. Το παιδαγωγικό και το ορθολογιστικό ρεύμα είναι τουλάχιστον εξίσου ουσιαστικά και βρίσκονται σε στενή συνάφεια μεταξύ τους. Reble, 1988/1951: 211

τέλη του 18ου αιώνα: Η συμβολή του J.J.Rousseau

Ο Jean Jack Rousseau (1712-1778) με το έργο του Αιμίλιος ή Περί Εκπαίδευσης, ένα παιδαγωγικό μυθιστόρημα το οποίο γράφτηκε το 1762, εκφράζει τη στροφή της παιδαγωγικής σκέψης και αποτελεί τον πρώτο από τους Μεγάλους Παιδαγωγούς, που διαμόρφωσαν έναν νέο προσανατολισμό στην παιδαγωγική σκέψη.

Δεν είμαστε μαθητευόμενοι εργάτες, είμαστε μαθητευόμενοι άνθρωποι....

Μην παραδίδετε στο μαθητή σας κανενός είδους προφορικό μάθημα. Μονάχα από την εμπειρία οφείλει να παίρνει μάθημα... Δεν μου αρέσουν καθόλου οι εξηγήσεις με λόγια, γιατί οι νέοι λίγο τα προσέχουν και ελάχιστα τα συγκρατούν. Σημασία έχουν τα πράγματα! Τα πράγματα!

Όσες φορές και να το επαναλάβω, ποτέ δεν θα είναι αρκετές, δηλαδή ότι δεν θα δίνουμε υπερβολικά μεγάλη σημασία στα λόγια. Με την φλύαρη αγωγή μας δημιουργούμε φλύαρους ενήλικες... Εξετάστε ποια κατεύθυνση δίνουμε σε αυτές τις παιδικές περιέργειες. Εξετάστε την έννοια, το επινοητικό πνεύμα, τις προβλέψεις του παιδιού. Εξετάστε ποιο κεφάλι πρόκειται να μορφώσουμε...

Αρχίστε να μελετάτε τους μαθητές σας, γιατί σίγουρα δεν τους γνωρίζετε καθόλου... Κάθε ηλικία έχει τον δικό της χώρο, το παιδί έχει τρόπους να βλέπει, να σκέπτεται και να αισθάνεται, που είναι αποκλειστικά δικό του... Σε κάθε τι που θα θελήσει το παιδί, σε κάθε τι που θα κάνει, θα θέλει όλα να τα γνωρίσει, θα θέλει να ξέρει τους λόγους για όλα. Θα προχωρεί από όργανο σε όργανο και θα θέλει πάντα να ξανάρχεται στα πρώτα όργανα, που είδε ή χρησιμοποίησε... Αν βλέπει να κατασκευάζεται ένα ελατήριο μηχανής, θα θελήσει να μάθει πώς βγήκε ο χάλυβας από τα μεταλλεία... Η μεγαλύτερη επιτυχία μιας καλής Εκπαίδευσης θα είναι να κάνει τους ανθρώπους λογικούς... Υπάρχουν τόσα που πρέπει να γίνουν ώστε είναι τρέλα να θέλουμε να κάνουμε ένα παιδί σοφό. Δεν χρειάζεται να του διδάξουμε τις επιστήμες,

19ος αιώνας: Το αίτημα για γενίκευση της εκπαίδευσης

Η επίδραση του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης συνεχίζεται και κατά τον 19ο αιώνα, καθώς γίνεται φανερή η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης και για την εδραίωση των εθνών κρατών

- Εθνικά Κινήματα ζητούν να δημιουργηθούν έθνη-κράτη (Πολωνοί, Ούγγροι, Βουλγάροι κ.α.
- Νέα έθνη-κράτη ιδρύονται (Ελλάδα, Βέλγιο, Γερμανία, Ιταλία).

παλιά κράτη (Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία) οι υπήκοοι γίνονται όλο και περισσότερο πολίτες πατριώτες. Η οικοδόμηση των εθνών κρατών που είναι αποτέλεσμα των εθνικών επαναστάσεων που

19ος αιώνας: Το αίτημα για γενίκευση της εκπαίδευσης

Η ίδρυση των εθνών κρατών αποτέλεσε μια παράμετρο που επηρέασε τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης, οπότε και τις αντιλήψεις για τον ρόλο του σχολείου.

Τα νεοιδρυθέντα έθνη κράτη έχουν ανάγκη εκείνους τους θεσμούς, σημαντικότερος από τους οποίους είναι το σχολείο, που θα μπορέσουν να επιβάλουν την εθνική ομοιογένεια και ομοιομορφία:

επιβολή μιας εθνικής γλώσσας,

καλλιέργεια εθνικής συνείδησης,

διαμόρφωση μιας εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας με έντονο διαφοροποιητικό χαρακτήρα σε σχέση με τον εθνικά «άλλον».

19ος αιώνας: Το αίτημα για γενίκευση της εκπαίδευσης

Οικονομική και πολιτική συγκυρία: Από την άλλη οι ραγδαίες οικονομικές εξελίξεις του 19ου αιώνα (ανάπτυξη θετικών επιστημών και εξέλιξη τεχνολογίας, αύξηση παραγωγικού μηχανισμού, αστικοποίηση, συλλογικός χαρακτήρας της εργασίας...) καθιστούν